

Кримінальний процес, криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

УДК 343.15

Гриненко Сергій Олександрович

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач спеціальної кафедри №1*

Інститут підготовки юридичних кадрів для СБУ

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Grynenko Sergii

PhD in Law, Associate Professor

Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0001-6217-1161

Зеленська Ірина Миколаївна

старший викладач спеціальної кафедри №1

Інститут підготовки юридичних кадрів для СБУ

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Zelenska Iryna

Senior Lecturer

Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0003-4150-1621

**ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НЕЗАКОННИМИ ДІЯМИ,
РІШЕННЯМИ ТА БЕЗДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ, ДОСУДОВЕ
РОЗСЛІДУВАННЯ, ПРОКУРАТУРИ І СУДУ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

**REMEDY FOR DAMAGES CAUSED BY ILLEGAL ACTIONS,
DECISIONS AND INACTIVITY OF ORGANIZATIONS THAT**

PROVIDES OPERATIVE ACTIVITY, PRE-TRIAL INVESTIGATION, PROSECUTION AND JUSTICE IN THE CONDITIONS OF WAR

Анотація. Стаття є дослідженням особливостей відшкодування шкоди завданої незаконними діями, рішеннями та бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду в умовах воєнного стану, а також ризиків порушення цього права, що є характерними у вказаний період. Воєнний стан – це особливий правовий режим, що передбачає надання відповідним органам повноважень, необхідних для відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки. У зв'язку з цим, можливим є тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина із зазначенням строку дії цих обмежень. Констатовано, що найважливіші права та свободи людини не підлягають обмеженню навіть в умовах воєнного стану. Функціонування системи кримінальної юстиції в умовах збройного конфлікту не вплинули на порядок та критерії відшкодування шкоди, завданої громадянину органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органами досудового розслідування, прокуратури та суду. У той же час, особливості суспільно-політичної обстановки в державі зумовили виникнення або посилення ризиків, які сприяють порушень прав людини і громадянина. Наслідками таких порушень у межах кримінального провадження може бути скасування обвинувальних вироків і уникнення злочинцями відповідальності, велике навантаження на державний бюджет України, що є загрозою національній безпеці в умовах воєнного стану і далі – під час відновлювального періоду, а також настання несприятливих матеріальних наслідків для конкретних посадових осіб. Врахування цих ризиків та здійснення цілеспрямованих заходів, спрямованих на їх профілактику, як на рівні окремих співробітників, так і на рівні

системи кримінальної юстиції, є важливим засобом забезпечення прав людини, невідворотності покарання та національної безпеки.

Ключові слова: воєнний стан, відшкодування шкоди, досудове слідство, кримінальне провадження, дотримання прав людини, невідворотність покарання.

Summary. *The article is a research of compensation specifics for damage caused by illegal actions, decisions and inactions of bodies that carry out operational and investigative activities, pre-trial investigation, the prosecutor's office and the court in the condition of war, as well as the risks of violation of rights, that is typical in that period. Condition of war is a special legal regime that is providing by the relevant authorities to repel armed aggression and ensure national security. In this regard, it is temporarily possible to limit the constitutional rights and freedoms of a person and a citizen due to a threat, with an indication of the period of validity of these restrictions. It was established that the most important human rights and freedoms can not be restricted even in condition of war. The functioning of the criminal justice system in the conditions of an armed conflict did not affect the procedure and criteria for compensation the damage caused to a citizen by investigative bodies, pre-trial investigation bodies, the prosecutor's office and the court. At the same time, the peculiarities of the socio-political situation in the state led to the appearance or strengthening of risks that led to violations of human and citizen rights. The consequences of such violations, in frames of criminal proceedings, may be the cancellation of sentences and the avoidance of responsibility by criminals, a large burden on the state budget of Ukraine, which is leads to a danger for national security in the condition of war and further - during the recovery period, as well it leads to a material consequences for certain officials. Considering these risks and implementing targeted measures aimed at their prevention, both at the level of individual employees and at the level of the criminal justice system, is an*

important tool of ensuring human rights, the inevitability of punishment and national security.

Key words: *condition of war, compensation, pre-trial investigation, criminal proceeding, abidance of human rights, inevitability of punishment.*

Постановка проблеми. Збройна агресія російської федерації і її повномасштабне вторгнення на територію України змусили весь державний апарат і суспільство в цілому перейти до оперативного функціонування в умовах правового режиму воєнного стану.

Загалом, воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії, а також в інших, передбачених законом випадках, та передбачає надання відповідним органам повноважень, необхідних для відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки. У зв'язку з цим, можливим є також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина із зазначенням строку дії цих обмежень. Однак, незважаючи на всі складнощі сучасних реалій, права людини підлягають виключній охороні. Це зумовлено тим, що положення Конституції України визнають найвищою соціальною цінністю людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Робота ґрунтується на аналізі законодавства України, науково-методичної літератури, наукових статей і досліджень, зокрема С.Р. Сулейманової, М.Р. Мазур, Т.В. Курило, І.С. Ніжинської, А.О. Вилцан, Л. М. Загоруй, Т. Павлюковець, В.О. Попелюшко [1-8].

Формулювання цілей статті полягає дослідженні особливостей відшкодування шкоди, завданої незаконними діями, рішеннями та бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність,

досудове розслідування, прокуратури і суду, в умовах воєнного стану, а також ризиків настання таких порушень.

Виклад основного матеріалу. Захист законних прав і свобод громадян є одним із ключових обов'язків держави. Однак існують ситуації, коли їх обмеження є невідворотним і здійснюється виключно у спосіб та за допомогою засобів, передбачених чинним законодавством. Стаття 64 Конституції України встановлює виключення, за яких можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод людини. Такою підставою безпосередньо виступає впровадження воєнного або надзвичайного стану.

Так, Указом Президента України від 24.02.2022 року № 64 / 2022 в Україні введено воєнний стан з 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб [9]. Строк дії воєнного стану в Україні неодноразово продовжено відповідними указами Президента України [10-12]. Можна прогнозувати подальше продовження дії воєнного стану.

Конституція України містить перелік прав, які не можуть обмежуватися навіть в період дії воєнного стану (ч. 2 ст. 64) [13].

Зокрема:

- не може бути обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (ст. 24 Конституції України);

- громадяни України не можуть бути позбавлені громадянства і права змінити громадянство (ст. 25 Конституції України);

- не може бути обмеженим невід'ємне право на життя (ст. 27 Конституції України);

- не підлягає обмеженню права на повагу до гідності (ст. 28 Конституції України);

- не може обмежуватись право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29 Конституції України);

- не підлягає обмеженню право направляти індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади та місцевого самоврядування (ст. 40 Конституції України);
- не можуть бути обмеженими право на житло, на шлюб і рівні права та обов'язки в шлюбі і сім'ї (ст. ст. 47, 51 Конституції України);
- неприпустимим є порушення рівності дітей у своїх правах незалежно від походження (ст. 52 Конституції України);
- не підлягає обмеженню право на захист прав і свобод у суді (ст. 55 Конституції України); на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади (ст. 56 Конституції України), право знати свої права і обов'язки (ст. 57 Конституції України);
- не підлягає обмеженню право на професійну правову допомогу (ст. 59 Конституції України);
- не може бути виключень з правила про те, що ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази. За віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність (ст. 60 Конституції України);
- не може бути скасоване положення щодо зворотної дії законів у часі, зокрема щодо неможливості притягнення до відповідальності за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення (ст. 58 Конституції України), а також про презумпцію невинуватості, неприпустимість притягнення двічі за одне й те саме правопорушення та виключення відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (ст. ст. 61, 62, 63 Конституції України).

У той же час, відповідно до п. 3 Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися

конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України [9].

Таким чином, незаконне обмеження прав, щодо яких в умовах воєнного стану обсяг юридичного захисту не зменшується, можуть стати підставою для визнання рішень і дій відповідних органів незаконними так само, як у мирний час без будь-яких винятків і послаблень. Це потрібно пам'ятати відповідним посадовим особам.

До основних правових джерел, що регламентують питання відшкодування шкоди, завданої громадянину органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органами досудового розслідування прокуратури і суду, належать:

- Конституція України (стаття 56);
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року;
- Протокол № 4 від 16.09.1963 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;
- Цивільний кодекс України (статті 23, 1167, 1176, 1191);
- Кримінальний процесуальний кодекс України (стаття 130);
- Цивільний процесуальний кодекс України;
- Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» (далі – Закон);
- Положення про застосування Закону України "Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду", затверджене спільним наказом Міністерства юстиції, Генеральної прокуратури та Міністерства фінансів України від 04.03.1996 № 6/5/3/41 та зареєстроване в Міністерстві юстиції України 06.03.1996 за № 106/1131 (далі – Положення).

- постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992 № 6 «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди»;

- постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди».

Згідно з ч. 1 ст. 1176 ЦК України відшкодування шкоди, завданої діями правоохоронних органів, відбувається, якщо вона завдана внаслідок:

- незаконного засудження;
- незаконного притягнення до кримінальної відповідальності;
- незаконного застосування запобіжного заходу;
- незаконного затримання;
- незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт [14].

Необхідно звернути увагу й на те, що, відповідно до ст. 1 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду» від 01.12.1994 [15], відшкодуванню підлягає шкода, завдана громадянину внаслідок:

- незаконного повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення;
- незаконного взяття і тримання під вартою;
- незаконного проведення в ході кримінального провадження обшуку, виїмки;
- незаконного накладення арешту на майно;
- незаконного відсторонення від роботи (посади);
- інших процесуальних дій, що обмежують права громадян;
- незаконного проведення оперативно-розшукових заходів.

Підставами для відшкодування громадянину шкоди відповідно до

того ж Закону є наступні випадки:

I. У межах кримінального провадження :

1) закриття кримінального провадження за реабілітуючими підставами: а) за відсутністю події кримінального правопорушення, б) відсутністю у діянні складу кримінального правопорушення або в) невстановленням достатніх доказів для доведення винуватості особи у суді і вичерпанням можливостей їх отримати;

2) постановлення виправдувального вироку суду;

3) встановлення в обвинувальному вироку суду чи іншому рішенні суду (крім ухвали суду про призначення нового розгляду) факту незаконного повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, незаконного взяття і тримання під вартою, незаконного проведення в ході кримінального провадження обшуку, виїмки, незаконного накладення арешту на майно, незаконного відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують чи порушують права та свободи громадян;

II. У межах провадження у справах про адміністративні правопорушення:

- закриття справи про адміністративне правопорушення;

III. У межах оперативно-розшукової діяльності:

- встановлення в обвинувальному вироку суду чи іншому рішенні суду незаконного проведення оперативно-розшукових заходів;

- якщо протягом шести місяців після проведення оперативно-розшукових заходів не було розпочате кримінальне провадження за їх результатами.

Відповідно до статті 3 вказаного Закону громадянинові відшкодовуються (повертаються): 1) заробіток та інші грошові доходи, які він втратив внаслідок незаконних дій; 2) майно (в тому числі гроші, грошові вклади і відсотки по них, цінні папери та відсотки по них, частка у

статутному фонді господарського товариства, учасником якого був громадянин, та прибуток, який він не отримав відповідно до цієї частки, інші цінності), конфісковане або звернене в доход держави судом, вилучене органами досудового розслідування, органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також майно, на яке накладено арешт; 3) штрафи, стягнуті на виконання вироку суду, судові витрати та інші витрати, сплачені громадянином (це можуть бути суми, стягнуті з громадянина на виконання вироку в частині задоволеного цивільного позову, суми, внесені ним на відшкодування матеріальної шкоди добровільно або за вимогою адміністрації, а також суми, витрачені на оплату проїзду за викликами органів розслідування і суду та найом жилого приміщення, витрати на придбання ліків); 4) суми, сплачені громадянином у зв'язку з поданням йому юридичної допомоги (наприклад, суми, сплачені адвокатському об'єднанню (адвокату) за участь адвоката у справі, написання касаційної і наглядної скарги, а також внесені в рахунок оплати витрат адвоката у зв'язку з поїздками у справі); 5) моральна шкода.

Шкода, завдана фізичній особі внаслідок зазначених протиправних діянь, відшкодовується державою в повному обсязі незалежно від вини посадових і службових осіб органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду. Ця норма встановлює важливе правогарантію особи, оскільки звільняє її від обов'язку доказування перед судом вини і незаконності дій, бездіяльності та рішень вказаних посадових осіб у кримінальному провадженні щодо неї [8, с. 6].

Разом з тим, в обвинувальних вироках, рішеннях судів встановлюються факти незаконного повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, проведення з порушенням законодавства процесуальних дій, що обмежують чи порушують права та свободи громадян.

Для настання відповідальності за зобов'язанням, що виникає із завдання шкоди фізичній особі діями або бездіяльністю правоохоронних органів і суду, необхідна наявність як умов, так і підстав, визначених у законі. Алгоритм дій органів, що закрили кримінальне провадження або постановили вирок визначений Законом та Положенням [15; 16].

Можна констатувати, що в за українським законодавством встановлено два шляхи реалізації особою права на відшкодування шкоди, в залежності від її виду: 1) непозовний (щодо майнової шкоди, розмір якої вираховує орган досудового слідства, прокуратури чи суду за зверненням особи), 2) позовний (щодо моральної шкоди, а також у випадку наявності спірного рішення органу досудового слідства, прокуратури чи суду) [1, с. 141; 2, с. 197].

Питання відшкодування шкоди стало більш актуальним з набранням чинності змін до статті 130 Кримінального процесуального кодексу України (Закон від 18 вересня 2018 року № 2548-VIII, набрав чинності 04.11.2018), яким статтю 130 доповнено частиною другою, відповідно до якої держава, відшкодувавши шкоду, завдану слідчим, прокурором застосовує право зворотної вимоги до цих осіб у разі: встановлення в їхніх діях складу кримінального правопорушення за обвинувальним вирокіом суду, який набрав законної сили; дисциплінарного проступку незалежно від спливу строків застосування та дії дисциплінарного стягнення.

Аналізуючи положення частини другої статті 130 КПК, слід зазначити, що, з одного боку, ці зміни захищають права та законні інтереси громадян, а з іншого – надають можливість притягнути до дисциплінарної та кримінальної відповідальності слідчих та прокурорів, і як наслідок, стягнення з них матеріальної шкоди, завданої особі.

Разом з тим, у частині 3 статті 1191 ЦК України зазначено, що держава, відшкодувавши шкоду, завдану посадовою, службовою особою органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове

розслідування, прокуратури або суду, має право зворотної вимоги до цієї особи тільки у разі умови встановлення в її діях складу кримінального правопорушення за обвинувальним вирокком суду щодо неї, який набрав законної сили.

Норми ЦК, по-перше, розширюють суб'єктний склад по відшкодуванню шкоди в порядку регресу (зокрема, посадова, службова особа, судді), по-друге, розглядають питання тільки у випадку притягнення цієї категорії осіб до кримінальної відповідальності (обвинувальний вирок суду).

Крім змін до КПК, жодний нормативно-правовий акт, що регулює питання відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду, не зазнав змін.

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що оголошення воєнного стану та функціонування системи кримінальної юстиції в умовах збройного конфлікту не вплинули на порядок та критерії відшкодування шкоди, завданої громадянинові органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органами досудового розслідування, прокуратури та суду.

З огляду на судову практику у справах за позовами про відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду, можна зазначити, що такі справи є складними та характеризуються великою кількістю матеріалів, які покладаються в основу доказової бази.

Більша частина позовів, які подаються у зв'язку з діями органів досудового розслідування СБУ, пов'язані з вилученням майна під час розслідування. У справах зазначеної категорії типовими позовними вимогами є:

- повернення в натурі вилученого і арештованого майна;

- відшкодування матеріальної шкоди (втрачених доходів, вартості вилученого і арештованого майна, судові та інші витрати, суми на юридичну допомогу);

- відшкодування моральної шкоди.

Позивачами виступають:

- виправдані особи;
- підозрювані, провадження щодо яких було закрито;
- володільці майна, яке було вилучено під час кримінального провадження;

- особи, щодо яких було відкрито провадження про адміністративне правопорушення (пов'язане з корупцією, у зв'язку з порушенням законодавства у сфері охорони державної таємниці та конфіденційної інформації, що перебуває у власності держави тощо);

- особи, щодо яких проводились оперативно-розшукові заходи.

У разі смерті громадянина право на відшкодування шкоди у випадках, передбачених пунктами 1, 2, 3 і 4 статті 3 Закону, у встановленому законодавством порядку переходить до його спадкоємців. Отже, позивачем у даній категорії справ виступає спадкоємець. У господарському судочинстві позови про повернення майна або відшкодування його вартості подаються юридичними особами.

У своїй практиці Верховний Суд висловив позицію щодо визначення періоду перебування під слідством і судом. До нього включається час, починаючи з моменту вручення позивачу письмового повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення до набрання виправдувальним вироком законної сили. При цьому моральна шкода підлягає майновому відшкодуванню з обрахуванням відповідно до тривалості періоду такого незаконного перебування під слідством та судом з обов'язковою прив'язкою до мінімального розміру заробітної плати, оскільки це передбачено законом. Також Суд наголошує на тому, що сам по

собі факт закриття кримінального провадження з реабілітуючих підстав є доказом незаконності дій органу досудового розслідування, які додатково не підлягають у судовому порядку визнанню незаконними [17].

Слід зазначити, що збитки, завдані через незаконні дії, рішення чи бездіяльність посадових осіб органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове слідство, можуть сягати досить значних сум. Особливо якщо мова йде про вплив на господарську діяльність юридичних осіб. Суми, які підлягають відшкодуванню, коливаються від декількох десятків тисяч гривень до кількох мільйонів на одну особу [7].

Практика роботи слідчих органів у період воєнного стану значно ускладнена з точки зору можливості своєчасного здобуття доказів, які всебічно і достатньо підтверджують висновки обвинувачення. Також можна припустити випадки, коли намагання співробітників оперативних підрозділів, підрозділів досудового слідства та прокуратури «зробити результат», який може мати велике кон'юнктурне значення, не підкріплюється достатніми доказами, або система доказів базується на якомусь одному джерелі (наприклад зізнання обвинуваченого), яке може бути легко спростоване в суді, у т.ч. під час перегляду судових рішень у вищих інстанціях.

Гостре особисте ставлення співробітників правоохоронних органів до протиправної діяльності членів незаконних збройних формувань та військовослужбовців збройних сил російської федерації може в деяких випадках негативно впливати на здатність зберігати професійну безсторонність і об'єктивність у ході кримінального провадження. Але саме такий професійний підхід, пов'язаний із спроможністю тримати емоції під контролем є справжнім проявом далекоглядності, з точки зору забезпечення реальної невідворотності покарання, замість прикрих наслідків емоційних рішень на етапі доказування. Це по-новому ставить проблему професійної етики та спроможності утримувати слідчими, оперативними працівниками,

прокурорами та суддями дисоційовану позицію під час виконання своїх функціональних обов'язків.

Крім того, викликає занепокоєння різноманітна слідчо-судова практика у кримінальних провадженнях щодо тих самих діянь, вчинених членами незаконних збройних формувань та військовослужбовцями збройних сил російської федерації – в одному регіоні вони притягаються до відповідальності за однією кваліфікацією, а в другому та третьому – за іншою. При тому, що фігурантами кримінальних проваджень є члени одних і тих самих військових формувань, які були розподілені між різними органами досудового розслідування.

Неостанню роль у створенні цієї проблемної ситуації відіграє відсутність до цього часу єдиної позиції прокуратури щодо кваліфікації злочинів, що вчиняються у межах збройного конфлікту.

Попри збільшення кількості обвинувальних вироків за цими категоріями справ, суперечлива практика може згодом вилитись у скасування судових рішень та визнання дій і рішень відповідних посадових осіб незаконними, що призведе по-перше, до уникнення винними особами відповідальності, через вади кримінального провадження, по-друге, до необхідності відшкодування шкоди за рахунок держави, по-третє, звернення зворотної вимоги до конкретних посадових осіб і настання для них відповідних негативних наслідків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Незаконне обмеження прав, щодо яких в умовах воєнного стану обсяг юридичного захисту не зменшується, можуть стати підставою для визнання рішень і дій відповідних органів незаконними так само, як у мирний час без будь-яких винятків і послаблень. Це потрібно пам'ятати відповідним посадовим особам.

Оголошення воєнного стану та функціонування системи кримінальної юстиції в умовах збройного конфлікту не вплинули на порядок та критерії

відшкодування шкоди, завданої громадянинові органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органами досудового розслідування, прокуратури та суду.

Наслідками порушень прав і свобод людини у межах кримінального провадження може бути скасування обвинувальних вироків і уникнення злочинцями відповідальності, а також велике навантаження на державний бюджет України і звернення обов'язку відшкодування шкоди на конкретних посадових осіб.

В умовах воєнного стану особливими ризиками, які можуть призвести до порушень, є:

- надзвичайна складність своєчасного здобуття доказів, які всебічно і достатньо підтверджують висновки обвинувачення;
- намагання співробітників оперативних підрозділів, підрозділів досудового слідства та прокуратури «зробити результат» у вигляді обвинувачення, який не підкріплюється достатніми доказами;
- складність збереження посадовими особами незалежно від складних умов збройного конфлікту професійної безсторонності і об'єктивності у ході кримінального провадження;
- суперечлива слідчо-судова практика щодо типових злочинів, які вчиняються в умовах збройного конфлікту, відсутність єдиної позиції прокуратури щодо їх кваліфікації, що може у подальшому привести до скасування судових рішень та визнання дій і рішень відповідних посадових осіб незаконними.

Перспективними видаються дослідження, спрямовані на усунення зазначених ризиків.

Література

1. Сулейманова С.Р. Особливості відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями і діями органів досудового слідства та

- прокуратури. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. №6. Том 1. С. 140-142. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_tom_1_2017/35.pdf
2. Мазур М.Р. Реалізація виправданого права на відшкодування шкоди у кримінальному провадженні. Право і суспільство. 2015. №4(3). С. 195-199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_4%283%29__35
 3. Курило Т.В. Особливості відшкодування шкоди, завданої незаконними діями, рішеннями та бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду. Часопис цивілістики. 2019. Вип. 33. С. 36-41. URL: <http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/article/view/76/7>
 4. Ніжинська І.С. Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями службових осіб дізнання і досудового слідства в системі органів внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Київ, 2013. 188 с.
 5. Вилцан А.О. Інститут відшкодування (компенсації) шкоди, завданої особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду в кримінальному процесі. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021. 209 с. URL: https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/download/diss/Vilcan/d_Vilcan.pdf
 6. Загоруй Л. М. Відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними рішенням, діями (бездіяльністю) суду (суддів). Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2020. Вип. 2(90). С. 195-204. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/958/867>
 7. Павлюковець Т. Відшкодування шкоди внаслідок незаконного притягнення до кримінальної відповідальності: реально чи ні? Юридична газета online. 30 квітня 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/vidshkoduvannya-shkodi->

vnaslidok-nezakonnogo-prityagnennya-do-kriminalnoyi-vidpovidalnosti-realno-ch.html.

8. Попелюшко В. О. Відшкодування (компенсація) шкоди, завданої незаконними діями, рішеннями чи бездіяльністю у кримінальному провадженні: практичний аспект. Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". 2021. №1(23). С. 1-17. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2021/n1/21pvoukr.pdf>
9. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затверджений Законом № 2102-IX від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
10. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 14 березня 2022 року № 133/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2022#Text>
11. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 18 квітня 2022 року № 259/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259/2022#Text>
12. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 17.05.2022 № 341 / 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2022#Text>
13. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к / 96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
14. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/435-15#Text>
15. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 № 266/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>

16. Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду», затверджене наказом Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України, Міністерства фінансів України від 04.03.1996 № 6 / 5/3 / 41. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0106-96>
17. Відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними діями органів досудового розслідування: позиція ВС. Судово-юридична газета: веб-сайт. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/224446-vidshkoduvannya-moralnoyi-shkodi-zavdanoyi-nezakonnimi-diyami-organiv-dosudovogo-rozsliduvannya-pozitsiya-vs>

References

1. Sulejmanova S.R. Osoblyvosti vidshkoduvannja shkody, zavdanoji nezakonnymy rishennjamy i dijamy orghaniv dosudovogho slidstva ta prokuratury. Aktualjni problemy vitchyznjanoji jursprudenciji. 2017. #6. Tom 1. S. 140-142. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_tom_1_2017/35.pdf
2. Mazur M.R. Realizacija vypravdanyh prava na vidshkoduvannja shkody u kryminalnomu provadzhenni. Pravo i suspiljstvo. 2015. #4(3). S. 195-199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_4%283%29__35
3. Kurylo T.V. Osoblyvosti vidshkoduvannja shkody, zavdanoji nezakonnymy dijamy, rishennjamy ta bezdijalnistju orghaniv, shho zdijsnjutj operatyvno-rozshukovu dijalnistj, dosudove rozsliduvannja, prokuratury abo sudu. Chasopys cyvilistyky. 2019. Vyp. 33. S. 36-41. URL: <http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/article/view/76/7>
4. Nizhynsjka I.S. Vidshkoduvannja shkody, zavdanoji nezakonnymy dijamy sluzhbovykh osib diznannja i dosudovogho slidstva v systemi orghaniv vnutrishnikh sprav Ukrajinu: dys. ... kand. juryd. nauk: spec. 12.00.03. Kyjiv, 2013. 188 c.

5. Vilcan A.O. Instytut vidshkoduvannja (kompensaciji) shkody, zavdanoji osobi nezakonnymy rishennjamy, dijamy chy bezdijalnistju orghanu, shho zdijsnjuje operatyvno-rozshukovu dijalnistj, dosudove rozsliduvannja, prokuratury abo sudu v kryminalnomu procesi. Dysertacija na zdobuttja naukovogho stupenja doktora filosofiji za specialnistju 081 «Pravo». Kharkiv: Nac. juryd. un-t imeni Jaroslava Mudrogho, 2021. 209 s. URL: https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/download/diss/Vilcan/d_Vilcan.pdf
6. Zaghoruj L. M. Vidshkoduvannja moraljnoji shkody, zavdanoji nezakonnymy rishennjam, dijamy (bezdijalnistju) sudu (suddiv). Visnyk LDUVS im. E.O. Didorenka. 2020. Vyp. 2(90). S. 195-204. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/958/867>
7. Pavljukovecj T. Vidshkoduvannja shkody vnaslidok nezakonnogho prytjaghnennja do kryminaljnoji vidpovidalnosti: realjno chy ni? Jurydychna ghazeta online. 30 kvitnja 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/vidshkoduvannya-shkodi-vnaslidok-nezakonnogo-prityagnennya-do-kriminalnoyi-vidpovidalnosti-realno-ch.html>
8. Popeljushko V. O. Vidshkoduvannja (kompensacija) shkody, zavdanoji nezakonnymy dijamy, rishennjamy chy bezdijalnistju u kryminalnomu provadzhenni: praktychnyj aspekt. Chasopys Nacionaljnogho universytetu "Ostrozjka akademija". Serija "Pravo". 2021. #1(23). S.1-17. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2021/n1/21pvoukp.pdf>
9. Pro vvedennja vojennogho stanu v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24 ljutogho 2022 roku # 64/2022, zatverdzhenyj Zakonom # 2102-IX vid 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
10. Pro prodovzhennja stroku diji vojennogho stanu v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14 bereznja 2022 roku # 133/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2022#Text>

11. Pro prodovzhennja stroku diji vojennoho stanu v Ukrajinu: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 18 kvitnja 2022 roku # 259/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259/2022#Text>
12. Pro prodovzhennja stroku diji vojennoho stanu v Ukrajinu: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 17.05.2022 # 341 / 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2022#Text>
13. Konstytucija Ukrainy: Zakon vid 28.06.1996 # 254k / 96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
14. Cyvilnyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 # 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/435-15#Text>
15. Pro porjadok vidshkoduvannja shkody, zavdanoji ghromadjanynovi nezakonnymy dijamy orghaniv, shho zdijsnjutj operatyvno-rozshukovu dijalnistj, dosudove rozsliduvannja, prokuratury i sudu: Zakon Ukrainy vid 01.12.1994 # 266/94-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>
16. Polozhennja pro zastosuvannja Zakonu Ukrainy «Pro porjadok vidshkoduvannja shkody, zavdanoji ghromadjanynovi nezakonnymy dijamy orghaniv diznannja, poperednjogho slidstva, prokuratury i sudu», zatverdzhene nakazom Ministerstva justyciji Ukrainy, Gheneraljnoji prokuratury Ukrainy, Ministerstva finansiv Ukrainy vid 04.03.1996 # 6 / 5/3 / 41. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0106-96>
17. Vidshkoduvannja moraljnoji shkody, zavdanoji nezakonnymy dijamy orghaniv dosudovogho rozsliduvannja: pozycja VS. Sudovo-jurydychna ghazeta: veb-sajt. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/224446-vidshkoduvannja-moralnoji-shkody-zavdanoyi-nezakonnymi-diyami-organiv-dosudovogo-rozsliduvannja-pozycja-vs>